

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ «ΑΠΟΛΥΤΟΥ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ» ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙ «ΕΚΛΟΓΗΣ» ΚΑΙ «ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥ» ΒΙΒΛΙΚΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ

Υ Π Ο

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. ΜΑΤΣΟΥΚΑ Δρ. Θ.

Α΄.

Ἡ διδασκαλία περὶ τῆς σωτηρίας ἢ τῆς ἀπωλείας τοῦ ἀνθρώπου κατὰ «προορισμόν», συντελούμενον ὑπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ Θεοῦ, ἀνεπτύχθη ἐντὸς τῶν κύκλων τῆς θεολογικῆς σκέψεως τῆς Δύσεως καὶ ἐντὸς τῶν δυτικῶν «δόμολογιῶν». Ἡ θεωρία ἡμῶς αὕτη μόνον ὑπὸ τῶν συγχρόνων δογματικῶν τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἀναπτύσσεται ὀργανικῶς ἐντὸς τοῦ γενικοῦ πλαισίου τῆς περὶ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας. Καὶ αὐτὸς ὁ Αὐγουστῖνος, ἐνῶ ἐξετάζει συστηματικῶς τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν, δὲν τὴν συνδέει ὀργανικῶς πρὸς τὴν Θεολογίαν, Χριστολογία καὶ Σωτηριολογίαν. Ἡ ἐν λόγῳ ἡμῶς διδασκαλία σήμερον, ὡς φαίνεται εἰς τὰ ἔργα τοῦ K. Barth, P. Alt-haus καὶ O. Neber, δὲν ἀποτελεῖ αὐτοτελὲς τμήμα εἰς τὴν Δογματικὴν τῆς δυτικῆς Θεολογίας, ἀλλὰ σχετίζεται στενῶς πρὸς τὰ ὡς ἄνω τμήματα τῆς Δογματικῆς καὶ γενικώτερον τῆς θεολογικῆς σκέψεως. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ «προορισμοῦ» οὕτως ἢ ἄλλως τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἐν Χριστῷ ἔργον παρουσιάζεται ὡς κάτι τὸ τρίτον μεταξὺ τῆς «προοριζούσης» τὰ πάντα θείας βουλήσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Ὁ Θεὸς δηλ. ἐλευθέρως ἀφ' ἐνὸς μὲν δημιουργεῖ τὸ σωτηριῶδες ἔργον, ἀφ' ἑτέρου δὲ «ἐκλέγει» ἢ «προορίζει» τὸν ἄνθρωπον ὡς μέτοχον ἢ μὴ τοῦ ἔργου τούτου.

Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν αὐτὴν δὲν ὑπάρχει κατ' ἀρχὴν χώρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατόν νὰ ἐκδηλωθῶν ἢ ἐλευθέρᾳ ἀπόφασις καὶ στάσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχῃ κάποιος τόνισμός τῆς ἐλευθέρᾳ στάσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς προσώπου, ἐναντι τοῦ Δημιουργοῦ του, φαίνεται νὰ ἐκμηδενίζεται ἐνώπιον τῆς ἰσχυρᾶς προβολῆς τῆς «προοριζούσης» ὅλας τὰς φάσεις τοῦ ἀνθρωπίνου δράματος θείας βουλήσεως. Κατὰ δεύτερον λόγον ἢ θεωρία αὕτη προβάλλεται χωρὶς οὐσιαστικὴν ἐξάρτησιν ἐκ τῆς διδασκαλίας περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ σωτηριῶδους ἔργου. Παρ' ὅλα αὐτά, ὅταν παρακολουθῇ τις τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν, ἀντιμετωπίζει οὕτως ἢ ἄλλως προβλήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀναφέρονται μόνον εἰς τὴν Ἀνθρωπολογία, ἀλλὰ καὶ τὴν Θεολογίαν. Θὰ ἦδύνατο ἡμῶς νὰ λεχθῇ ὅτι

συμφώνως πρὸς αὐτὴν ἢ Ἀνθρωπολογία δὲν προηγεῖται, ἀλλὰ θεμελιώνεται ἐξ ὀλοκλήρου ἐπὶ τῆς Θεολογίας, ἀπορρέουσα ἐξ αὐτῆς. Συγχρόνως ὅμως προβάλλεται ἡ ἀνθρωπολογικὴ ἄποψις, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις ἐδουλώθη τελείως ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀμαρτίας. Μία τοιαύτη θεωρία ὁμολογουμένως ὑπῆρξε κέντρισμα ἀποτελεσματικὸν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς. Γενικῶς τὸ μυστήριον τοῦ «προορισμοῦ» συνυφαίνεται μὲ τὸ μυστήριον τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ. Ἔλαβε δὲ κατὰ τὰς διαφόρους ἱστορικὰς φάσεις ποικίλας μορφάς. Διακρίνομεν τρεῖς κυρίας ἀπόψεις: 1) Ὁ Θεὸς πρὸ καταβολῆς κόσμου καὶ ἄρα πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου καθώρισε ἄλλους εἰς σωτηρίαν καὶ ἄλλους εἰς ἀπώλειαν. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ πτώσις τοῦ Ἀδὰμ προκαθώρισθη (Supralapsarismus), 2) ὁ Θεὸς μετὰ τὴν πᾶσιν καθώρισε τὴν τύχην ἐκάστου (Infralapsarismus), 3) ὁ Θεὸς «προγινώσκων» τὰς ἐξελίξεις «προώρισε» μόνον ἓνα ὄρισμένον ἀριθμὸν ἀνθρώπων διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ οὐδένα ἀπέριψε. Ὁ «προορισμὸς» οὗτος νοεῖται ὡς a posteriori βάσει τῆς θείας προγνώσεως, ἀπορρίπτει δὲ τὸν «διπλοῦν» ἢ «ἀπόλυτον προορισμὸν» τοῦ τύπου Supralapsarismus.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ὅσον καὶ ἂν φαίνεται παράδοξος καὶ ἀστήρικτος, ἴσως δὲ ὄχι σοβαρά, μία τοιαύτη ἄποψις, ἔχει ὅμως ἐν τῷ συνόλῳ νὰ παρουσιάσῃ πολλὰ προβλήματα, ἡ λύσις τῶν ὁποίων δὲν εἶναι καὶ τόσον εὐχερῆς. Ἴσως ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ διευκρίνησις ὀρισμένων θέσεων καὶ ἡ ὀρθὴ τοποθέτησις αὐτῶν ἐντὸς τῶν γενικῶν πλαισίων τῆς περὶ σωτηρίας διδασκαλίας. Τοιουτοτρόπως εἶναι δυνατὸν μὲ τὴν κατανόησιν ὀρισμένων πτυχῶν τῆς σκέψεως αὐτῆς, ἡ ὁποία δὲν διηρευνήθη ἴσως ὅσον ἔπρεπε, νὰ καταστῇ εὐχερεστέρα ἢ εὑρεσις τῶν «τρωτῶν» σημείων τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, ἢ ἀνακάλυψις ἴσως ἐνὸς σχετικοῦ νοήματος καὶ ἡ ἐξαγωγή ὀρισμένων συμπερασμάτων.

Λέγεται συνήθως ὅτι ἡ δυτικὴ σκέψις καὶ ζωὴ παρουσίασαν τὴν θεωρίαν αὐτὴν κατὰ τρόπον ἀντιφατικὸν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς σχέσεις τῆς διδασκαλίας αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν καὶ τῶν πρακτικῶν συνεπειῶν, αἱ ὁποῖαι προέκυψαν ἐξ αὐτῆς. Ἐχαρακτηρίσθη ὁ «προορισμὸς» ὡς θεολογικὸς Determinismus ἢ Fatalismus. Ἡ χριστιανικὴ ὅμως Δύσις ἀπὸ τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ ἐντεῦθεν, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὁποίας ἡ ἐν λόγῳ διδασκαλία εὔρε τὴν ἀποθέωσίν της, κυρίως εἰς τὸν Λούθηρον καὶ τὸν Καλβῖνον, παρουσίασε εἰς τὴν ζωὴν της χαρακτηριστικὰ πᾶν ἄλλο ἢ ἡττοπαθῆ καὶ μοιρολατρικά. Ἡ ἱστορικὴ καὶ ψυχολογικὴ πραγματικότης κατ' ἀρχὴν διαψεύδουν τὸν ἰσχυρισμὸν περὶ Determinismus ἢ Fatalismus. Ὑπάρχει ὅμως πράγματι ἀντίφασις μεταξύ τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξεως, ἡ ἢ διδασκαλία αὐτὴ ἔχει στοιχεῖα δυναμικά; Ἴσως δὲν εἶναι τοῦ παρόντος θέματος ἡ ἐξέτασις τῆς ἀπόψεως αὐτῆς. Θὰ ἀρκεσθῶμεν ὅμως ἀπλῶς εἰς τὰς γνώμας τοῦ ἱστορικοῦ Toynbee καὶ τοῦ ψυχολογοῦ Spranger. Ὁ Toynbee συμφώνως πρὸς τὴν γνωστὴν ἀποψίν του περὶ τῆς ἐρμηνείας

τῆς ἱστορικῆς δυναμικῆς ἐξελιξέως τῶν πραγμάτων εὐρίσκει εἰς τὴν χριστιανικὴν περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλίαν τὸ στοιχεῖον τῆς παρορμησεως πρὸς δημιουργίαν (Stimulus), τὸ ὁποῖον ἐγκρούπτεται ἐντὸς τῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ καὶ «προωρισμένου». Κατὰ τὸν ἐπίσης ἱστορικὸν R. H. Tawney, τὸν ὁποῖον μνημονεῖ ὁ Τοϋνβее, ὁ Καλβίνος διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς περὶ «προορισμοῦ» ὑπῆρξεν ὁ ἐμψυχωτῆς τῆς ἀστικῆς τάξεως τοῦ 16 αἰῶνος, ἐνῶ ὁ Μάρξ, διὰ τῆς διδασκαλίας περὶ «προορισμοῦ» τῆς φύσεως βάσει τῆς ὁποίας ἡ κοινωνία ὀδηγεῖται εἰς τὴν ἀταξικὴν ἐξέλιξιν, ἐγένετο ὁ ἐμπνευστῆς τοῦ προλεταριάτου τοῦ 19 αἰῶνος¹. Ὁ Spranger εἰς τὴν «Ψυχολογίαν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας» ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ διδασκαλία αὕτη ὄχι μόνον δὲν ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀποθάρρυνσιν, ἀλλὰ τὸν παρορμᾷ νὰ ζήσῃ ἐντόνως διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν ἐκλεκτὴν μερίδα. Αἱ ἐξηγήσεις αὗται βεβαίως δὲν εἶναι θεολογικαί. Θὰ ἠδύνατο ἐξ ἐπόψεως θεολογικῆς νὰ παρατηρηθῇ μόνον τοῦτο· ἡ ἐν λόγῳ διδασκαλία δὲν ἔχει σχέσιν πρὸς τὰς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ πεπρωμένου καὶ τῆς «μοίρας» τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄθυρμα τῆς τυφλῆς «τάξεως» καὶ «ἀνάγκης». Ὁ πιστός, ἀντιθέτως, βιώνων τὴν «ἀλήθειαν» τοῦ «προορισμοῦ» ἔχει ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν προσωπικὸν Θεόν, ἐκφράζων συγχρόνως δι' ἔργων τὴν ἀπειρον εὐγνωμοσύνην του πρὸς Αὐτόν, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὁποίου εὐρίσκονται ἡ ζωὴ καὶ ἡ δικαιοσύνη.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἀνατολικὴ θεολογικὴ σκέψις δὲν παρουσίασε τοιούτου εἴδους διδασκαλίαν οὔτε ἀπησχολήθη μὲ παρόμοια προβλήματα. Ὁ O. Weber ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν κατενόησε τὸν Ἀ. Παῦλον. Λόγῳ τοῦ ἀγῶνος αὐτῆς κατὰ τῆς γνωστικῆς διαρχίας καὶ τοῦ μονισμοῦ τῆς στωικῆς φιλοσοφίας ἠναγκάσθη, κατ' αὐτόν, νὰ ἀναπτύξῃ διδασκαλίαν, ἡ ὁποία δὲν ἐξήτασε τὸ πρόβλημα τοῦ «προορισμοῦ». Κατ' αὐτὴν ἐξήρηθη ὑπὲρ τὸ δέον ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐλευθερία. Κατὰ τῶν ἐν λόγῳ ἀντιπάλων ὁσάκις ἀντέτασσε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς παντοκράτορας, λέγει ὁ Weber, ἀντέδρα ὀρθῶς· ὁσάκις ὅμως ἐτόνιζε τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου, τότε ἀπεμακρύνετο τῆς βιβλικῆς διδασκαλίας². Ἡ περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλία εἰς τὴν ζῶν καὶ τὴν σκέψιν τῆς Δύσεως ὑπεβοήθησε τὴν διαμόρφωσιν καταστάσεων βάσει τῶν ὁποίων, ἀντιθέτως πρὸς ἕτι πιστεύεται, ἐξήρηθη ὁ φανατισμὸς διὰ τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Ἐδέσποζε πάντοτε ὁ γνωστὸς χαρακτηριστικὸς τόνος· οἱ «προωρισμένοι» ἐφαρμόζουσι τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, γενόμενοι τέκνα Αὐτοῦ. Ἡ μαρτυρία των εἶναι τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου. Οἱ ἀποκλεισμένοι τῆς αἰωνίου ζωῆς διαπράτ-

1. A. J. T o y n b e e, A Study of History (Abr. by D. C. Somervell, τόμ. 1-6), New-York-London 1947, σ. 448-55.

2. O. W e b e r, Grundlagen der Dogmatik, τόμ. 2, Neukirchen-Moers 1962, σ. 462-63.

του τὰ ἔργα τοῦ Διαβόλου: Ἡ «ἐκλογή» δηλ. τῶν πιστῶν ἀποτελεῖ γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐκδηλώνεται μὲ τὰ ἔργα τῆς χάριτος. Ὁ Κ. Barth παρουσιάζει παραστατικώτατα τὰς ἀντιθέσεις αὐτὰς μεταξὺ τῶν «ἐκλεκτῶν» τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Διαβόλου. Οἱ πρῶτοι ὁμολογοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ· οἱ δεῦτεροι τὸ ἀρνοῦνται. Οἱ πρῶτοι ὑμνοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ· οἱ δεῦτεροι βλασφημοῦν αὐτό. Οἱ πρῶτοι χαίρουν· οἱ δεῦτεροι εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν ἀγωνίας³. Ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ «προορισμοῦ» τοῦ Κ. Barth ἔχει πολὺ ἐνδιαφέρον· θὰ ἐξετασθῇ δὲ κατωτέρω. Ἐπειδὴ ὁμως γίνεται λόγος περὶ παραγόντων ἱστορικῶν, οἱ ὁποῖοι διεμόρφωσαν τὴν θεολογικὴν σκέψιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καλὸν εἶναι νὰ ἐξετασθῇ τὸ θέμα κατ' ἀρχὴν ἀντιστρόφως καὶ θετικῶς, ἦτοι ποῖοι παράγοντες διεμόρφωσαν τὴν ἐν τῇ Δύσει διατυπωθεῖσαν αὐτὴν διδασκαλίαν καὶ ὅχι ποῖοι παράγοντες ἀνέστειλαν τὴν σύλληψιν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Β'.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Δύσις, κατὰ τὴν περίοδον τῆς συναντήσεως ὄλων τῶν ἑλληνιστικῶν ρευμάτων εἰς τὴν κορίστραν τῆς Ἀνατολῆς, ἔπου ἐδέσποσεν ἡ ἀγγλὴ τοῦ Hellenismus, διεκρίνετο διὰ τὴν χαμηλὴν πολιτιστικὴν βαθμίδα, τὴν ἀκαμψίαν καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πειθαρχίας. Ἡ πάλῃ καὶ ἡ διασταύρωσις τῶν ἰδεῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἦσαν γεγονότα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἀγνωστα ἐν τῇ Δύσει. Ἐν προκειμένῳ ἡ Ἀφρικανικὴ Ἐκκλησία, ἥδη ἀπὸ τοῦ 2 μ.Χ. αἰῶνος, ἔθεσεν ἀποφασιστικὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς δυτικῆς θεολογικῆς σκέψεως. Ἡ δεσπύουσα μορφή τοῦ Τερτυλλιανοῦ ἔδωκεν ὠθησιν εἰς τὴν ἀνθησιν τῶν τάσεων τοῦ νομικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ τρόπου τῆς αὐστηρᾶς ἠθικῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος καθίστατο σκοπός. Πρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ παρατηρηθῇ τὸ ἐξῆς ἀξιοσημείωτον· ἡ αὐστηρὰ ἠθικὴ τῆς Δύσεως, ἐξαιρέσει ὀρισμένων μικρῶν ἐπιδράσεων ἐκ τῆς γνωστικῆς καὶ μοντανιστικῆς διαρχίας τῆς Ἀνατολῆς, ὑπῆρξεν ὡς πρὸς τὸν χαρακτήρα αὐτῆς ἰδιότυπος ἐν σχέσει πρὸς ἀναλόγους τάσεις τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ συγκρότησις αὐτῆς ὑπεργορεῖται ἐκ δικανικῶν λόγων καὶ τῶν ἐν γένει περὶ Δικαίου ἀντιλήψεων τῆς Δύσεως. Ἐπὶ παραδείγματι, ἡ μετάνοια, ὡς διετύπωσεν κλασικῶς τῷ τρόπῳ τὴν θεωρίαν ὁ Τερτυλλιανὸς εἰς τὸ ἔργον του De poenitentia⁴, ἀπέβη τὸ «ἀντίτιμον» τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ταυτοτρόπως ἐθεμελιώθη νομικὴ σχέση τῆς μετάνοιας καὶ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν. Βεβαίως, τοῦτο δὲν ἔχει ἀμεσον σχέσιν πρὸς τὴν περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλίαν. Τὸ πνεῦμα ὁμως τῆς νομικῆς αὐτῆς ἀντιλήψεως ἦτο εὐκόλον νὰ μετατεθῇ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς

3. K. Barth, Die Kirchliche Dogmatik, 2,2, 3 Aufl., Zürich 1959, σ. 380.

4. Βλ. κυρίως De poenitentia 6 P.L. 1, 1346-51.

σχέσεως μεταξύ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀμαρτωλῶν, ἀποκλειομένης πάσης ἄλλης ἐξαρτήσεως τῶν ἀνθρώπων ἐκ τοῦ νοήματος τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἐν Χριστῷ ἔργου. Ἴσως διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἤρχισε νὰ ἀτονῇ τὸ στοιχεῖον τῆς μετανοίας, ὡς μέσον συνεχές διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ νὰ συζητῆται ἡ διάρκεια τῆς ἀποτελεσματικότητος τούτου. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀφρικῆς, ἤδη ἀπὸ τοῦ 2 μ.Χ. αἰῶνος, ἀπέβη τὸ πρότυπον τῆς αὐστηρᾶς, νομικῆς καὶ «στρατιωτικῆς» Ἐκκλησίας. Ἡ Ῥώμη ἦλθε πολλαίκις κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας εἰς ῥῆξιν μὲ τὴν Ἀφρικανικὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὅμως ἐπηρεάσθη μοιραίως ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, ἐνῶ παραλλήλως ἡ ῥίζα τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν ἤρχισε καὶ εἰς τὸν χώρον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας νὰ διδῆ καρπούς. Ὁ «Ποιμὴν» τοῦ Ἑρμᾶ προέρχεται ἐξ αὐτῆς.

Ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ζωῆς τῆς Ἀφρικανικῆς Ἐκκλησίας ἐξεκολάφθησαν αἱ γνωσταὶ αἱρέσεις καὶ ἔριδες, αἱ ὅποιαί ἐπήγασαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἐκ τῶν νομικῶν αὐτῶν ἀντιλήψεων. Αἱ αἱρέσεις τῶν Καθαρῶν, τῶν Δονατιστῶν, ὡς καὶ αἱ ἔριδες περὶ τοῦ Βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν, διὰ τὸ ζήτημα τοῦ ὁποίου ἡ Ἀφρικανικὴ Ἐκκλησία ἦλθεν εἰς ῥῆξιν μὲ τὸν Στέφανον Ῥώμης, ἐτόνισαν εἰς τὸ ἔπακρον τὸ αὐστηρὸν τοῦτο πνεῦμα τῆς Δύσεως. Αἱ ἐν λόγῳ ἀντιλήψεις ἔθετον τρόπον τινὰ καὶ μίαν ἀντίστοιχον ἀποψίν ἐρμηνείας τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου. Ὁ περιορισμὸς δηλ. τῆς μετανοίας ἢ καλλίτερον ὁ ὑποβιβασμὸς τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς καὶ ἡ ἔμφασις ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ζωῆς δὲν πρέπει, εἰς τὴν συγκεκριμένην αὐτὴν περίπτωσιν, νὰ θεωρηθῶν ὅτι ἐξαιρουμένην τὸ γεγονός τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς δι' αὐτῆς δυνατότητος πραγματούσεως τῆς ἀρετῆς. Ἀντίθετος ἰσχυρισμὸς πρέπει νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον ἐσφαλμένος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Ἐν προκειμένῳ ἠτόνησε τὸ γεγονός τῆς εἰσβολῆς τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης εἰς τὸ βασιλείον τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ Διαβόλου· τῆς ἀλώσεως τοῦ κράτους αὐτῶν, ὡς καὶ τῆς κλήσεως τῶν ἀνθρώπων πρὸς μετάνοιαν καὶ ἐνστερνισμὸν τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀλήθεια αὕτη περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐν Χριστῷ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου ἀνεκुकᾶτο κάθε πόσον εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὴν ζωὴν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας χωρὶς νὰ συνδέεται ὀργανικῶς πρὸς τὴν περὶ «προορισμοῦ» θεωρίαν. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἡ πρᾶξις τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἀπέβη ἡ παράστασις τῆς κεκρυμμένης δικαιοσύνης Αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος καθώρισε κατὰ ἀνεξίτηλαστον τρόπον τὴν σωτηρίαν ἢ τὴν ἀπώλειαν ἐνὸς ἐκάστου. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὰ βάθη τῆς διδασκαλίας τοῦ νομικοῦ καὶ αὐστηροῦ πνεύματος τῆς ζωῆς τῆς Ἀφρικανικῆς Ἐκκλησίας ὑπεκρύπτετο ὁ «ἀπόλυτος προορισμὸς». Ὁ ἐν λόγῳ Perfectio-nismus τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς δὲν ἐτόνιζε τὴν καλὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ διαφόρως ὅτι οἱ «ἐκλεκτοὶ» εἶναι τέκνα τοῦ Θεοῦ, διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ ἢ βούλησις Αὐτοῦ. Ἡ εἰς τὴν πρᾶξιν πτώσις τῶν ἀμαρτωλῶν ἀπεδείκνυε τρόπον τινὰ ὅτι δὲν ἦσαν οἱ ἄξιοι τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ σχέσις

τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπέβη σχέσις δικαστοῦ καὶ κατηγορουμένων ἢ ἐνόχων. Ἡ «ἀπόρριψις», ὡς ἀποκλεισμός τῶν ἠθικῶς ἀναξίων ἐδημιούργει τὴν προϋπόθεσιν τῆς de facto ἀναγνωρίσεως συμφώνως πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα τῆς συμπεριφορᾶς, ὡς τεκμήρια, τῆς τιμωρίας αὐτῶν κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἀκάμπτου νομικοῦ πνεύματος, τοῦ ἀπορρέοντος ἐκ τῆς σχέσεως δικαστοῦ καὶ κατηγορουμένου. Ἡ διάκρισις «σφζομένων» καὶ «ἀπολλυμένων» ἐγένετο διάκρισις ἠθικῶς «καθαρῶν» καὶ ἠθικῶς «ἀναξίων». Ἡ πρώτη ἐγένετο βάσει τοῦ ἔργου τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι καὶ τῆς ἐκδηλώσεως ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς πίστεως καὶ τῆς μετανοίας, ἐνῶ ἡ δευτέρα βάσει τοῦ πνεύματος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν ἐξωτερικῶν σημείων, τῶν ἐμφαινόντων τὴν ἐκκλησιαστικὴν «ὕψηκοότητα»⁵.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς τὸν «προορισμὸν» ἄποψις τοῦ Πελαγίου δὲν εἶναι ξένη πρὸς τὸ νομικὸν πνεῦμα τῆς Δύσεως· ἀποτελεῖ μάλ-
 μίαν διάφορον ἐκδοχὴν αὐτοῦ. Τὸ αἷτημα τῆς διὰ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως ἀναπτύξεως τῆς προσωπικότητος καὶ κατορθώσεως τῆς ἀρετῆς, ὥστε νὰ ἐπι-
 τευχθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἡ «θεογνωσία» καὶ ἡ «σωτηρία» στηρίζεται ἐπὶ τοῦ
 νομικοῦ πνεύματος. Ἡ κατὰ δικαστικὴν πράξιν ἀπόδοσις ἐκάστῳ τοῦ ἀνή-
 κοντος ἔχει ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἀντίληψιν τῆς δυνατότητος πραγματούσεως ὑπὸ
 τοῦ ἀνθρώπου τῶν ἐπιταγῶν τοῦ Δικαίου. Συνεπῶς εἶναι λίαν ἀμφίβολον, ἂν
 ὁ Πελάγιος ἤχθη εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς ἐν λόγῳ διδασκαλίας, ἐπηρεασθεὶς
 ἐξ ἐλληνικῶν περὶ φύσεως καὶ βουλήσεως παραστάσεων. Δύναται νὰ εἴπη-
 τις ὅτι ὁ Πελάγιος ἀπήνησεν εἰς τὰς αὐστηρὰς ἠθικὰς ἀντιλήψεις διὰ μιᾶς
 ἐξαρτήσεως αὐτῶν ἐκ τοῦ προσωπικοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος καὶ ὄχι ἐκ
 τῆς θείας δικαιοσύνης. Αἱ πρῶται αὐστηραὶ τάσεις δὲν ἐτόνισαν τὴν βούλησιν
 τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τὴν δικαίαν βούλησιν τοῦ Θεοῦ. Ἡ θεωρία τοῦ Πελαγίου
 ἤμβλωνε τὴν ἐπίδρασιν τοῦ θείου παράγοντος καὶ ἐτόνισε τὸν προσωπικὸν
 χαρακτῆρα τῆς σωτηρίας⁶. Τὸ αἷτιον καὶ ἡ ἀφορμὴ ὑπῆρξε τὸ πνεῦμα τῆς
 Δύσεως καὶ ὄχι φιλοσοφικὴ προϋπόθεσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τῆς διδασκα-

5. Εἰς τὸ πέμπτον καὶ ἕκτον Κεφάλαιον τῆς Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς ὁ Ἅπ. Παῦλος παρουσιάζεται αὐστηρότατος καὶ ἀδιάλλακτος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν καταδικὴν τοῦ αἰμομικτοῦ καὶ γενικῶς τῆς πορνείας. «Παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός...». Ἡ στάσις αὕτη δὲν ὑπαγορεύεται ἐξ ὑπάρχοντος Δικαίου. Ἐν προκειμένῳ πρόκειται περὶ ἰδίας τάσεως, ὡς συνέβαιναν εἰς τοὺς κύκλους τῶν Καθαρῶν; Φαίνεται μάλ-
 λον ἀπίθανον. Ἡ αὐστηρότης τοῦ Ἅπ. Παύλου ὑπαγορεύεται ἐν τοῖς ἄγωνος τῶν δύο δυνάμεων, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εἰδωλολατρίας, τῆς ὁποίας ἡ «πορνεία» ἦτο τὸ προσω-
 πτεῖον. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸν Ἅπ. Παῦλον προβάλλεται ἡ διαλεκτικὴ τοῦ Σατανᾶ καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἠθικῶς ἀναξίων, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς ἐν λόγῳ κύκλους τῶν αὐστηρῶν τάσεων. Ὁ Ἅπ. Παῦλος δὲν συνδέει ἀπλῶς, ἀλλὰ ταυ-
 τίζει τὴν ἀλήθειαν μετὰ τὴν ἠθικὴν συμπεριφορὰν. Βεβαίως, ὅσον καὶ ἂν κληρονομήσῃ ὁ χα-
 ρακτῆρ οὗτος ἐντὸς τῆς ζωῆς τῶν κύκλων αὐτῶν, ἴσως ὑπῆρχε κάποιος τόνος ἐκ τῆς διδα-
 σκαλίας αὐτῆς τοῦ Ἅπ. Παύλου.

6. Περὶ τοῦ Πελαγίου βλ. ἐνδιαφερούσας ἀπόψεις παρὰ Toynbee, σ. 154-55.

λίας τοῦ Πελαγίου ἀνελήφθη προσπάθεια διαφωτίσεως τῆς εἰς ὑπολανθάνουσαν κατάστασιν ὑπαρχούσης νομικῆς περὶ σωτηρίας ἀντιλήψεως, διὰ τῆς ἐξάρσεως ὄχι τοῦ «κεκρυμμένου προορισμοῦ», ἀλλὰ τοῦ προσωπικοῦ παράγοντος εἰς τὸ νομικὸν πνεῦμα τῆς Δύσεως. Εἰς τὰς διακυμάνσεις αὐτὰς μεταξύ τῶν αὐστηρῶν τάσεων τῆς Ἀφρικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Πελαγίου ὁ Αὐγουστίνος ἐπαίξε διάφορον ρόλον. Οὗτος διὰ τῆς σχετικῆς διδασκαλίας ἀφῆρσε τὸ προσωπεῖον ἀμφοτέρων· ἀπεκάλυψε ἀφ' ἑνὸς μὲν ποῖαι ἦσαν βασικῶς αἱ ἀπόψεις αὐτῶν, ἐτάχθη δὲ ἀφ' ἑτέρου ἀποφασιστικῶς ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τοῦ «προορισμοῦ», ἀπορρίψας τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πελαγίου⁷. Ὁ Αὐγουστίνος δηλ. δὲν ἐδημιούργησε τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, μόνον ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὸν Πελάγιον ὡς λέγεται. Ἡρμήνευσε σαφῶς μίαν ὑπάρχουσαν κατάστασιν, ἀνασύρας τὴν «κεκρυμμένην» αὐτὴν διδασκαλίαν ἐκ τῶν κόλπων τῶν προειρημένων τάσεων, λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Πελαγίου.

Ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία διετήρει καὶ ἐκνοφῶρει τὰς ἀντιλήψεις αὐτὰς ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς θεολογικῆς ζωῆς καὶ σκέψεως. Παρ' ὅλα αὐτά, αἱ θεολογικαὶ αὐταὶ τάσεις δὲν ἤλθον εἰς σχέσιν πρὸς τὸ παράλληλον πνεῦμα τῆς Δύσεως, δυνάμει τοῦ ὁποῦ ἤρχισε νὰ ὀργανώνεται ἡ κοσμοκρατορία τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο ἔπρεπε κάθε τόσον νὰ γίνεται μία προσπάθεια ἐρμηνείας τῆς περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλίας, διότι κατὰ βᾶσιν ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία παρουσίασεν ἐκφάνσεις ζωῆς, αἱ ὁποῖαι κατήργουν τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς διδασκαλίας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ θεωρία αὕτη ἐπέζησεν ἐντὸς τοῦ περιθωρίου καὶ τῆς σκιάς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Ἡ ἔννοια τοῦ «προορισμοῦ» ἔλαβεν ἄλλην μορφήν, προσαρμοσθεῖσα τρόπον τινὰ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης. Ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀπέβη τὸ θεῖον «ἰδρυμα» τὸ «προορισθέν» νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν Πολιτείαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀτομικὸς «προορισμὸς» ἐγένετο «προορισμὸς» τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ συνόλῳ. Ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, τῆς φυσικῆς Ἀποκαλύψεως, τῶν ἀξιομισθίων, τοῦ κλήρου καὶ τῶν Μυστηρίων ἤρχοντο τρόπον τινὰ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλίαν τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τῶν σχολαστικῶν θεολόγων. Αἱ ἰδέαι ἑμῶς αὐτῶν ἐκνοφοροῦντο συνεχῶς, ὥστε ἀργότερον ἡ προτεσταντικὴ Μεταρρυθμισις εὔρε πρόσφορον ἔδαφος διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν, ἡ ὁποία ἐγνώρισε τὴν ἀποκορύφωσιν καὶ ἀποθέωσιν εἰς τοὺς μεγάλους θεολόγους τῆς Μεταρρυθμίσεως.

Ὡς γνωστὸν ἡ θρησκευτικὴ Μεταρρυθμισις τοῦ Προτεσταντισμοῦ, τόνισασα τὴν διὰ τῆς πίστεως καὶ μόνης τῆς χάριτος (*sola gratia*) σωτηρίαν

7. Πρβλ. G. De Plinval, *Pour connaître la pensée de S. Augustin*, Paris 1954, σ. 204 κ. ἐξ.

τοῦ ἀνθρώπου, ἐτέθη εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἰδρυματικὴν, ἱεραρχικὴν καὶ ἱερατικὴν μορφήν τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Κατεπολεμήθη τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀντίληψις τῆς διὰ μέσου τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς μέσου καὶ ταμείου τῶν σωτηριωδῶν ἐνεργειῶν, σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἀρθείσης τῆς αὐθεντίας τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐτονίσθη κατ' ἀνάγκην ἡ προσωπικὴ διὰ τῆς πίστεως σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ διὰ μόνης τῆς πίστεως σωτηρία δὲν ἐτέθη μόνον εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς σωτηρίας «διὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων», ὡς συνήθως λέγεται. Ἡ διδασκαλία τῆς διὰ μόνης τῆς πίστεως σωτηρίας ἐτέθη εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἱερατικὸν χαρακτῆρα τῆς ὀργανώσεως τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πίστις καὶ τὰ ἔργα δὲν ἐνοοῦντο τότε διαλεκτικῶς, ἀλλὰ ἡ πίστις καὶ ἡ ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας. Τοιοῦτοτρόπως ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ ἀναβιωθῇ ἡ περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλία καὶ μάλιστα νὰ λάβῃ τὴν πλέον στυγνὴν καὶ ἄκαμπτον μορφήν. Ἡ σωτηρία πλέον δὲν ἦτο ὑπόθεσις τοῦ κλήρου καὶ τῶν Μυστηρίων, ἀλλὰ τοῦ «μυστηρίου» τῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Δύσεως ἀνδρωθεῖσα διδασκαλία περὶ τοῦ «προορισμοῦ» συνεδυάσθη εὐκόλως μὲ τὸ κήρυγμα τῆς διὰ τῆς πίστεως σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Βεβαίως, δὲν πρέπει εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Μεταρρυθμίσεως νὰ ἀναζητήσωμεν μόνον τοὺς λόγους τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὴν Ῥωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ λόγοι ἡμῶς οὗτοι ὑπῆρξαν μίαν λίαν πρόσφορος ἀφορμὴ διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλία εὐχερῶς καὶ ἀποφασιστικῶς. Τοιοῦτοτρόπως αἱ κύριαι ἀρχαὶ αὐτῆς ἀπώλεσαν πάντα δεσμὸν μὲ τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ σωτηριώδους ἔργου τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ θρησκευτικὴ Μεταρρυθμίσις ἰσχυρίσθη ὅτι ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς Βίβλου διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐν λόγῳ διδασκαλίας. Τοῦτο ἀσφαλῶς ἐγένετο, ἐφ' ὅσον ἡ Βίβλος ἀπετέλει τὸ θεμέλιον πάσης διδασκαλίας. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἀφορμὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ ζύμη τῆς θεολογικῆς αὐτῆς σκέψεως ὑπῆρχον εἰς ζωντανὰς μορφὰς ἐντὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως τῆς Δύσεως. Ἐπειτα, ὅσον καὶ ἂν διηρηνύθη ἡ Βίβλος, αἱ κρατούσαι συνήθαι καὶ τὸ πνευματικὸν περιβάλλον ἐπηρέασαν οὐκ ὀλίγον τὴν σύλληψιν τῆς ἐν λόγῳ διδασκαλίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνουσι αἰσθηταὶ ἀποκλίσεις ἐκ τοῦ βιβλικοῦ πνεύματος, ὡς θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω. Ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ὡς μέσον καὶ ταμεῖον τῆς σωτηρίας εἶχεν ἀπλῶς ἀνεχθῆ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς τοιαύτης ἀνακυκλωμένης περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλίας. Διότι, μίαν τοιαύτην διδασκαλίαν, ὡς εἶναι εὐλόγον, κλονίζει τὴν ἱεραρχικὴν διάρθρωσιν καὶ δομὴν τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς. Διὰ τοῦτο πάντοτε ὑπῆρξαν ἀναγκαῖαι αἱ διευκρινήσεις καὶ ὁ συμβιβασμὸς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο. Ὁ Προτεσταντισμὸς, ἀποδεσμευθεὶς τῶν μορφῶν τῆς ζωῆς τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, διήνοιξε τὸν δρόμον πρὸς τὴν «προσωπικὴν» θρησκείαν, τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς διὰ μόνης τῆς πίστεως σωτη-

ρίας, τὸν Ὁρθολογισμόν, τὸν Πουριτανισμόν, καὶ τὰς τάσεις γενικῶς τῆς «εὐσεβιστικῆς» θρησκείας. Εἰς ἕλας αὐτὰς τὰς πτυχὰς καὶ ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς ἢ «ἀλήθεια» περὶ τοῦ «προορισμοῦ» ἐφαίνετο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον αὐτονόητος.

Γ'.

Ἰχνη τῆς περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλίας εὐρίσκομεν ἤδη εἰς τὸν Τερτυλλιανόν, Κυπριανόν, Ἀμβρόσιον καὶ Ἱερώνυμον⁸. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τῆς αὐτεξουσιότητος, ὁ Τερτυλιανὸς εἰς τὸ ἔργον του *De anima* ἤγειρε συζήτησιν κατὰ τῶν θέσεων τοῦ αὐτεξουσιού, στραφεὶς κατὰ τινὰ τρόπον ἐναντίον τῶν τάσεων τῆς θεολογικῆς σκέψεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ⁹. Ὁ Αὐγουστίνος ὁμοίως ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτῆς τῆς ἐν λόγῳ περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλίας αἱ θέσεις τοῦ ὁποίου εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας ἀπετέλεσαν πάντοτε τὸ βάθρον παντὸς παρομοίου συστήματος διδασκαλίας. Ἡ περὶ «προορισμοῦ» θεωρία αὐτοῦ ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον καὶ τῆς νεωτέρας ἐρεύνης. Εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν ἀνευρίσκει τις, ὡς ἐλέχθη, τὸ «παράδοξον» τοῦ Αὐγουστίνου. Λέγεται καὶ μᾶλλον εἶναι ὀρθὸν ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτοῦ εἶναι «ἀπόλυτος διπλοῦς προορισμός», ἦτοι τῶν μὲν εἰς σωτηρίαν τῶν δὲ εἰς ἀπώλειαν. Ὁ Κ. Barth δέχεται ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ὁ στυγνὸς καὶ ἀκαμπτος οὗτος χαρακτήρ. Κατ' αὐτόν, ὁ Αὐγουστίνος τονίζει μόνον τὴν *prae-destinatio ad gratiam*, ἦτοι τὸν «προορισμόν» διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν¹⁰. Ἡ ἀποψὶς αὕτη τοῦ Κ. Barth δὲν εὐρίσκει σταθερὸν ἔρεισμα ἐπὶ τῶν κειμένων τῶν ἔργων τοῦ Αὐγουστίνου. Εἰς τὸν Αὐγουστίνον ὁμοίως ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἀξιωματικὸς ἀποψὶς ὁ ἄνθρωπος κέκτηται τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως (*liberum arbitrium*), ἀλλ' ὁμοίως αὕτη δὲν ἐνέχει θετικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια δύνανται νὰ συμβάλουν εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας του. Μὲ ἄλλους λόγους τὸ *liberum arbitrium* δὲν εἶναι αὐτονομία, ἢ ὅποια πηγάζει ἐκ τῆς ζωῆς αὐτοδυνάμου ὄντος, ἀλλὰ δυνατότης ἐκλογῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἢ ἀντιστρατεύσεως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐνῶ ἡ αὐτονομία αὕτη τρόπον τινὰ καθορίζει τὴν εὐθύνην τοῦ ἀνθρώπου, δὲν δύναται νὰ τὸν σώσῃ. Ὅταν ἐκτελοῦν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἰδικὴν των ἀπόφασιν, πράττουν αὐτὸ τὸ ὅποῖον θέλουν καὶ ὄχι ὅ,τι διατάσσει ὁ Θεός· ὅταν ἀκολουθοῦν ὁμοίως τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τότε δὲν πράττουν τὸ ἰδικόν των θέλημα, ἀν καὶ πράττουν αὐτὸ τὸ ὅποῖον θέλουν¹¹. Ἐν προκειμένῳ

8. O. Weber, σ. 462-63.

9. Τερτυλλιανού, *De anima*, P.L. 2, 685.

10. Κ. Barth, σ. 16.

11. Αὐγουστίνου, *In Joannis Evangelium*. P.L. 35, 1555. «Faciunt enim homines voluntatem suam, non Dei, quando faciunt quod volunt, non quod jubet Deus; quando autem ita faciunt quod volunt, ut tamen sequantur voluntatem Dei, non faciunt voluntatem suam, quamvis quod volunt faciant».

ὁ Αὐγουστίνος διακρίνει δύο εἴδη ἐλευθεριῶν· ἡ πρώτη ἐλευθερία εἶναι ἡ δυνατότης ἀντιστρατεύσεως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μὴ ἔχουσα θετικὰς καταβολὰς διὰ τὴν δημιουργίαν μορφῶν ζωῆς συμφώνως πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ ὄντος, ἢτοι τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς. Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ, ἢτοι σχέσις πρὸς τὸ θεῖον θέλημα καὶ ἐπανεύρεσις διὰ τῆς δωρεᾶς αὐτῆς τῆς «ἀπολεσθείσης ἐλευθερίας» ἐντὸς τῆς σφαίρας τοῦ περιεχομένου τῆς θείας βουλήσεως, ὥστε ἐνῶ εἶναι δεδομένη εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι καὶ ἰδική του θέλησις¹². Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ Θεῷ τρόπον τινὰ ἐπανευρίσκει τὴν ἀληθῆ οὐσίαν του. Εἶναι δὲ ἐλεύθερος, ἂν καὶ ἐνεργῇ *secundum bonam voluntatem Dei*. Ὁ δεσμός αὐτὸς τῶν δύο βουλήσεων, θὰ ἔλεγέ τις, ἀναμορφώνει καὶ ὑψώνει τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς «κατὰ φύσιν» ζωῆς τοῦ ὄντος. Ἄλλως ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκτροπῆς ὀδηγεῖ τὴν βούλησιν εἰς τὴν στέρησιν τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ ἄρα εἰς τὸν ἀφανισμόν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ὅμως ὁ σεσωσμένος δὲν ἐνεργεῖ κατὰ τὴν ἰδικήν του θέλησιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν θείαν¹³. Ἡ δρᾶσις ὅμως αὕτη εἶναι οἰκαιοποίησις τοῦ περιεχομένου τῆς θείας βουλήσεως. Ὁ Θεὸς δηλ. ρυθμίζει τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ὅμως πειθαρχῇ οὗτος, σχηματίζει ἰδικήν του βούλησιν, συμφώνως πρὸς τὴν ζωὴν τῆς χάριτος.

Ποῖος ὅμως εἶναι ὁ χαρακτήρ τοῦ «προορισμοῦ» κατὰ τὸν Αὐγουστίνον; Κατ' ἀρχὴν ὁ Αὐγουστίνος ἀνέπτυξε σύστημα περὶ «προορισμοῦ», κατὰ τὸ ὅποῖον ἡ «προοριστικὴ» αὕτη πράξις τοῦ Θεοῦ θεωρεῖται ὡς γεγονός τῆς βουλήσεως Αὐτοῦ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου (*Infralapsarismus*). Ὁμιλεῖ πάντοτε, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, περὶ τῆς ἐλευθέρας στάσεως τοῦ πεπτωκότου ἀνθρώπου ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἔργον τῆς χάριτος. Ὁ ἄνθρωπος, κατ' αὐτόν, ἐξέπεσε τῆς καταστάσεως τοῦ *posse non peccare*. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἁμαρτία ἀπέβη κατάστασις, εἰς τὴν ὅποῖαν ὑπόκεινται ὅλοι καὶ εἶναι ἔνοχοι. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ὑπάρχει ἀθαιρεσία ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν «προορισμόν» καὶ τὴν «ἐκλόγην». Ἡ ἀνθρωπότης εἶναι *massa perditionis* καὶ ὁ Θεὸς ἐκδηλώνει τὴν ὀργήν του (*vasa irae*) κατὰ τῆς ὑπαρχούσης ἁμαρτωλότητος¹⁴. Ἐκ τῆς *massa perditionis* ἐξ ἄλλου ἐκλέγει ἕνα ὀρισμένον ἀριθμὸν ἀνθρώπων διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν πρὸς ἀναπλήρωσιν τρόπον τινὰ τοῦ

12. Αὐγουστίνου, *De gratia et libero arbitrio*, P.L. 44, 886. «*Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quibus enim non est datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt. quibus autem datum est, sic volunt ut impleant quod volunt.*»

13. Αὐγουστίνου, *De praedestinatione sanctorum*, P.L. 44, 987. «*Secundum bonam voluntatem suam, non secundum nostram.*»

14. Αὐγουστίνου, *De correctione et gratia*, P.L. 44, 923. Ἐπιστολὴ 194, P.L. 33, 884.

κενοῦ, τοῦ δημιουργηθέντος μετὰ τὴν πτώσιν τῶν ἀγγέλων¹⁵. Ὁ Αὐγουστῖνος, ὡς φαίνεται, δέχεται ὅτι οἱ πεπτωκότες ἄγγελοι δὲν ἔσχον κατὰ τὴν προπτωτικὴν κατάστασιν τὸ αὐτὸ εἶδος κοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἔσχον οἱ μὴ πεπτωκότες¹⁶. Ἡ ἀπόρριψις τῶν ὑπολοίπων ἀμαρτωλῶν (perprobatio) σημαίνει ἀπλῶς ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐνεργεῖ ἐπ' αὐτῶν θετικῶς, ὥστε νὰ σωθοῦν. Ἡ ἀποψις ἡμῶς αὕτη δὲν εἶναι «ἀπόλυτος διπλοῦς προορισμός»; Ἐξ ἄλλου οἱ σεσωσμένοι δὲν ἀντιδροῦν μὲν εἰς τὴν ἐκλέγουσαν αὐτοὺς χάριν (gratia irresistibilis), ἐμμένουν δὲ σταθερῶς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ζωῆς ἐν σχέσει μετὰ τοῦ Θεοῦ (donum perseverantiae). Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Αὐγουστίνου, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐξωτερικῶν παραγόντων, διεποτίσθη ἐκ τῆς ὅλης αὐτοῦ βαθείας θρησκευτικῆς προσωπικότητος. Ἡ ἀνήσυχος καρδιά (cor inquietum), ἡ ὁποία ἀνεπαύθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Θεοῦ, πληρωθεῖσα τῆς χάριτος, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ εἰς ἔκφρασιν εὐγνωμοσύνης νὰ ὑποταγῇ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸ ἔργον τῆς χάριτος. Ὁ Αὐγουστίνος ἔζησε τὴν διαλεκτικὴν μεταξὺ τοῦ «ὄντος» καὶ «μὴ ὄντος». Συρόμενος ὑπὸ τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων καὶ εὐρὸν τὴν «γαλήνην» εἰς τοὺς κόλπους τοῦ «ὄντος», τοῦ ἔργου τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, διετύπωσε τὴν σύλληψιν αὐτὴν περὶ σωτηρίας, ἡ ὁποία ἐνσπείρει ἀφ' ἐνὸς ἀνησυχίαν, ἀλλὰ καὶ προβάλλει ἀφ' ἐτέρου τὴν πραγματικότητα τῆς ἀνθρωπίνης τραγωδίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ «ὄντος». Αὐτὸ εἶναι τὸ «παράδοξον» τοῦ Αὐγουστίνου.

Ἡ Σχολαστικὴ Θεολογία ἐκινήθη εἰς τὰ σχήματα τῆς θεωρίας τοῦ Αὐγουστίνου. Ὁ Weber λέγει ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν σχολαστικῶν θεολόγων ἐδέχθη νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἡμιπελαγיאτισμοῦ. Ἐκκλιναν δὲ σαφῶς πρὸς τὸ «ἀπόλυτον προορισμόν»¹⁷. Συμφώνως πρὸς τὸ θεολογικὸν αὐτῶν σύστημα ἐπεχειρεῖτο πάντοτε ὑπ' αὐτῶν ὁ συμβιβασμὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ «προορισμοῦ». Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ ἀτεγκτος περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλία διετυπώθη πολὺ ἐνωρίτερον τῆς ἀκμῆς τῆς Σχολαστικῆς Θεολογίας ὑπὸ τοῦ Ἰσιδώρου Σεβίλλης (7 αἰ.) καὶ τοῦ Gottschalk (9 αἰ.). Κατὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν ὁ «προορισμὸς» εἶναι «ἀπόλυτος» καὶ «διπλοῦς», καθορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸ αἰῶνων ἀνεκκλήτως (praedestinatio gemina)¹⁸. Ἐκ τοῦ τρόπου τῆς σκέψεως αὐτῶν ἐπηρεάσθη-

15. Αὐγουστίνου, De civitate Dei 15,1. P.L., 41, 437. «Hoc est duas societates hominum: quarum est una quae praedestinata est in aeternum regnare cum Deo; altera aeternum supplicium subire cum diabolo... Nunc autem quoniam de exortu earum, sive in Angelis, quorum numerus ignoratur a nobis, sive in duobus primis hominibus, satis dictum est, jam mihi videtur earum aggrediendus excursus, ex quo illi duo generare coeperunt, donec homines generare cessabunt». Πρβλ. O. Weber, σ. 470-72.

16. Αὐγουστίνου, De Civitate Dei 11, 11. 12, 19, P.L., 41, σ. 328. 356-57.

17. O. Weber, σ. 466.

18. Βλ. K. Barth, σ. 15-16. O. Weber, σ. 460-69.

σαν τόσον οἱ σχολαστικοὶ θεολόγοι, ὅσον καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως Λούθηρος καὶ Καλβῖνος. Ὁ Πέτρος ὁ Λομβαρδὸς καὶ Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης ἐδέχθησαν τὰς ἀπόψεις τοῦ Αὐγουστίνου σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου. Ὁ Κ. Barth προσπαθεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ θέμα τοῦτο διδασκαλίαν αὐτῶν κατὰ τρόπον ἀμβλύνοντα τὴν ἐντύπωσιν ἐνὸς «ἀπολύτου» καὶ «διπλοῦ προορισμοῦ». Εἶναι ὀρθὸν ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτῶν παρουσιάζει ἓνα ἰσχυρὸν τόνον πίπτοντα ἐπὶ τῆς θετικῆς ἐκλογῆς τῶν σεσωσμένων κατὰ τρόπον ἐκδηλον¹⁹. Παρ' ὅλα αὐτὰ συγχρόνως, ὡς π.χ. ῥητῶς εἰς τὸν Θωμᾶν τὸν Ἀκινάτην, ἐξαιρεται ὁ «διπλοῦς προορισμός»²⁰. Γενικῶς δὲ εἰς τὴν θωμιστικὴν σκέψιν ἴσως κατὰ κάποιον ἀντιφατικὸν τρόπον συνδυάσθη περιέργως ἡ ἐλευθερία τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως (*causa secunda*) μετὰ τὸν «προορισμόν» τοῦ ἔργου τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ (*causa prima*). Ἡ θωμιστικὴ αὕτη ἀποψις φαίνεται νὰ τελῆ ὑπὸ ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ ἀβερροϊκοῦ ντετερμινιστικοῦ πνεύματος. Διότι οὕτως ἢ ἄλλως ἢ περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλία θεμελιώνεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς «ἐκλογῆς» *ante praevisa merita*²¹.

Ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ ὁμῶς Ἐκκλησία εἰς τὰς ἐπισήμους ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς αὐτῆς ἔλαβε συγκεκριμένην στάσιν ἐναντι τῆς διδασκαλίας αὐτῆς. Αἱ σύνοδοι ἐν Orange, Carisiacum, Valence, Tridentinum ἐθέσπισαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπὶ τοῦ θέματος στάσιν. Κατ' αὐτὴν τονίζεται ὁ παράγων τῆς «συνεργίας» μεταξὺ ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καὶ τῆς θείας χάριτος. Ὁ «προορισμός» θεμελιώνεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς «προγνώσεως» ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων²². Γενικῶς βάσει τῆς διδασκαλίας τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τῶν σχολαστικῶν θεολόγων ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία παρουσίασε μίαν ἐνδιαφέρουσαν ἀποψιν περὶ «προορισμοῦ». Ἐντὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, κατ' αὐτὴν, ὑπάρχουν βαθμίδες βιώσεως τοῦ ἐν Χριστῷ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκουν ἀντίστοιχοι κατηγορίαι ἀνθρώπων. Τοιοῦτοτρόπως ὀρισμένοι μετέχουν ἀπλῶς τῆς μυστηριακῆς ζωῆς, δὲν ἐννοοῦν ὁμῶς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἄλλοι ὁμῶς εἶναι «προωρισμένοι» διὰ μίαν ἀνωτέραν βίωσιν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ γεγονότος ἐντὸς τῆς μυστηριακῆς ζωῆς. Ἡ θεωρία

19. Βλ. Π. Λομβαρδου, *Sent. libri quattuor*, Dist. 46, P.L., 192, 951. Thom. Aquinatis, *Summ. Theol.* 1, quaest. 23,1. «Unde ratio praedictae transmissionis creaturae rationalis in finem vitae aeternae, praedestinatio nominatur».

20. Thom. Aquinatis, *Summ. Theol.* 1, quaest. 23,5. «Voluit igitur deus in hominibus quantum ad aliquos quos praedestinat, suam representare bonitatem per modum misericordiae parcendo, et quantum ad aliquos quos reprobat, per modum iustitiae, puniendo». «Non ergo praescientia meritorum est causa vel ratio praedestinationis».

21. M. Schmaus, *Katholische Dogmatik*, τόμ. 3/2, 4. Aufl. München 1951 σ. 362.

22. Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion Symbolorum*, ἐκδ. 32, Freib. im Br. 1953, 397, 621-633, 1552, 1567. Πρβλ. M. Schmaus, σ. 364 κ. ἐξ.

αὕτη περί τῶν βαθμίδων αὐτῶν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν Ἀνθρωπολογίαν τῆς θεολογικῆς σκέψεως τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει μία «τάξις» καὶ «συγκρότησις» τῶν φυσικῶν καὶ ὑπερφυσικῶν στρωμάτων τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Τοιοῦτοτρόπως ὁ μὴ «προορισμὸς» εἰς πολλὰς περιπτώσεις δὲν σημαίνει ἀποκλεισμὸν ἢ καταδίκην τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ζωὴν εἰς χαμηλοτέρας πνευματικὰς βαθμίδας²³.

Κατὰ τὸν 16 αἰῶνα ἐσημειώθησαν ζωηραὶ κινήσεις μεταξύ τῶν θεολόγων τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο. Φαίνεται ὅτι ἦτο μοιραῖον γεγονός, εἰς πᾶσαν γενικῶς ἀντίδρασιν κατὰ τῆς περιῆς Ἐκκλησίας διδασκαλίας τοῦ Ῥωμαιοκαθολικισμοῦ, νὰ ἐξαιρέται ὁ «ἀπόλυτος προορισμὸς». Ἡ διδασκαλία τοῦ M. Baius, Fr. Bellermin, C. Jansenius ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς θεωρίας τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τῶν σχολαστικῶν θεολόγων, ἀλλὰ αἱ θέσεις αὐτῆς ὑπῆρξαν ῥιζοσπαστικαὶ καὶ ἀντιδραστικαὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Ῥωμαιοκαθολικισμοῦ. Τρία ἔτη πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου καταδικάσθησαν αἱ θέσεις τῆς ἐν λόγῳ διδασκαλίας τῶν θεολόγων αὐτῶν. Ἀντιθέτως ὁ L. Molina (16 αἰ.) ἐτόνισεν εἰς τὴν διδασκαλίαν του τὸν «προορισμὸν» ὡς γεγονός post praevia merita. Ὁ Molinismus καὶ ὁ Jansenismus ὑπῆρξαν δύο σκληροὶ ἀντίπαλοι. Ὁ Pascal (1623-62), ἐπηρεασθεὶς ἐκ τῆς Θεολογίας τοῦ Jansenismus, ἐνεστερνίσθη τὰς ἀπόψεις τῆς διδασκαλίας τοῦ «προορισμοῦ», ἐξάρας τὸ γεγονός τῆς «προσωπικῆς» προσφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν Θεόν.

Ἡ θρησκευτικὴ Μεταρρύθμισις τοῦ 16 αἰῶνος, κινήθεισα ἐκ τῶν ἀντιθέτων τάσεων αὐτῆς πρὸς τὸν Ῥωμαιοκαθολικισμόν, ἔδωκεν ἔμφασιν καὶ βαρύτητα ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου. Ὡς ἤδη ἐσημειώσαμεν ἢ ἀπόρριψις τῶν «μέσων» πρὸς σωτηρίαν, τὰ ὁποῖα προέβαλλεν ἡ Ῥωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὸν τῶν ἄλλων παραγόντων τῆς σωτηρίας, ὡς τῆς πίστεως, τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δικαιοσύνης Αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν περί Θεοῦ καὶ δικαιοσύνης διδασκαλίαν ἐξήρθη ἡ θεωρία περί «προορισμοῦ» καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν πλέον αὐστηρὰν μορφήν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου καὶ πολὺ περισσότερον τοῦ Καλβίνου εἶναι ἀπόλυτος διπλοῦς προορισμὸς κατὰ τὸν τύπον τοῦ Supralapsarismus. Ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου περί δικαιοσύνης καὶ «προορισμοῦ» δὲν δίδει βαρύτητα εἰς τὸ liberum arbitrium²⁴. Ἡ σωτηρία καὶ ἡ ἀπώλεια ἐγένοντο πλέον ὑπόθεσις τῆς βουλήσεως Θεοῦ²⁵.

23. M. Schmaus, Katholische Dogmatik, 3, 1, 5 Aufl., München 1958, σ. 424 κ. ἐξ. Weber, σ. 615-16.

24. Martin Luther's Werke, τόμ. 18, Weimar 1908. De servo arbitrio σ. 786. «Simul ipsa ratione teste nullum potest esse liberum arbitrium in hominem vel angelo aut nulla creatura».

25. De servo arbitrio, σ. 634. «Si enim non nos, sed solus deus operatur Salutem in nobis, nihil ante opus eius operamur salutare, velimus, nolimus».

‘Ο Λούθηρος διακρίνει δύο ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ· τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀποκαλυφθέντος Θεοῦ (deus revelatus) καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ «κεκρυμμένου Θεοῦ» (deus absconditus). Ἀγνοοῦμεν συνεπῶς τὸ θέλημα τοῦ «κεκρυμμένου Θεοῦ» εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὁποίου ἐναπόκειται ὁ «προορισμός»²⁶. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν ὑπάρχει ἀντίφασις μεταξὺ τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν ὅλων (deus revelatus) καὶ τῆς ὑπ’ αὐτοῦ συγχρόνως ἀπορρίψεως ἄλλων εἰς τὴν αἰώνιον ἀπώλειαν (deus absconditus). Ἡ διάκρισις αὕτη, ὅσον καὶ ἂν θέλη νὰ διευκρινήσῃ τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν, καθίσταται λίαν προβληματικὴ, κινουμένη εἰς τὰς γνωστὰς σχολαστικὰς μεθόδους τῶν πλέον τολμηρῶν ἐννοιολογικῶν διακρίσεων. Πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ ἡ σχέσις τῶν δύο αὐτῶν διαστάσεων καὶ διακρίσεων; Ἡ ἀπάντησις ἐν προκειμένῳ εἶναι μᾶλλον ἀδύνατος. Μὲ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον σκέψεως καὶ ὁ Καλβίνος διαστέλλει δύο κλήσεις εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου· ἡ μὲν μία εἶναι γ εν ι κ ῆ καὶ ἀπευθύνεται εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἡ δὲ δευτέρα εἰ δ ι κ ῆ καὶ προορίζεται μόνον διὰ τοὺς «ἐκλεγέντας» διὰ τὴν σωτηρίαν²⁷. Ἐν προκειμένῳ καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις εἶναι καταφανὴς ἡ προσπάθεια συμβιβασμοῦ τῶν ἀπόψεων περὶ τοῦ γεγονότος τῆς σωτηρίας, ὡς καθολικοῦ, καὶ τῆς «ἐκλογῆς» μόνον ὀρισμένου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Αἱ ἐξηγήσεις αὐταί, ἀποτελοῦσαι ἀντίφασιν ἐν τοῖς ὅροις, ἐνῶ δὲν παρέχουν ἱκανοποιητικὴν ἐρμηνείαν τῆς ἐν λόγῳ διδασκαλίας, συγχρόνως δὲν ἀποκλείουν καὶ τὸν «διπλοῦν προορισμόν», ὡς τὸν διετύπωσε κατ’ ἀποκλειστικὸν τρόπον ὁ Καλβίνος²⁸. Αἱ θεολογικαὶ αὐταὶ ἀπόψεις τῶν δύο μεγάλων μεταρρυθμιστῶν ἐπηρεάσαν μετὰ ταῦτα γενικῶς πᾶσαν παρομοίαν σύλληψιν διδασκαλίας. Ὁ Th. de Bèze (1519-1605) ἀνέπτυξε κατὰ «συστηματικὸν » καὶ «λογικὸν» τρόπον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Supralapsarismus. Ἡ ἐν Δορτρέχτῃ σύνοδος τοῦ 1619 ἐθέσπισε κανόνας περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ «προορισμοῦ» συμφώνους πρὸς τὸ καλβινικὸν πνεῦμα. Γενικῶς αἱ ἰδέαι τῆς ἐν λόγῳ θεωρίας τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἀνεκुकῶντο συνεχῶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἐντὸς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Θεολογίας τῆς Μεταρρυθμίσεως²⁹.

26. De servo arbitrio, σ. 685. «Aliter de deo vel voluntate Dei nobis praedicata, revelata, oblata, culta, et aliter de deo non praedicatio, non revelato, non oblato, non culto disputandum est. Quatenus igitur deus sese abscondit et ignorari a nobis vult, nihil ad nos... Illud ita ut sese Diatribe ignorantia sua, dum nihil distinguit inter deum praedicatum et absconditum. hoc est, inter Verbum dei et deum ipsum. Multa facit Deus, quae verbo suo non ostendit nobis»

27. Weber, σ. 618-20.

28. Καλβίνου, Institutio, Brunsvigae 1869. 3, 21,1 «Quia nihil minus consentaneum putant, quam ex communi hominum turba, alios ad salutem, alios ad interitum praedestinari».

29. Πρβλ. P. Jacobs, Reformierte Bekenntnisschriften und Kirchenordnungen, Marburg 1949, σ. 34. 192. 208.

Ἰχνη τῆς διδασκαλίας αὐτῆς δύναται νὰ εὑρη τις καί εἰς τὴν μετέπειτα φιλελευθέραν θεολογικὴν σκέψιν. Ἐνῶ συζητεῖται π.χ. ὑπὸ πολλῶν ἐὰν ὁ Schleiermacher εἶναι πανθειστῆς ἢ ἡμιπανθειστῆς, συγχρόνως διαπιστώνεται ὑπ' αὐτῶν ὅτι ὑπάρχει εἰς αὐτὸν διδασκαλία περὶ «προορισμοῦ», προσεγγίζουσα τὸ καλβινικὸν πνεῦμα. Ὁ Schleiermacher ὑποστηρίζει τὸν μετὰ θάνατον «προορισμόν», ὅσων ζοῦν ἐν κοινωνίᾳ μετὰ τοῦ Χριστοῦ, διὰ μίαν μακαρίαν ζωὴν διὰ μέσου τῆς θέας τοῦ Θεοῦ. Κατ' αὐτὸν ἡ φιλοσοφικὴ αὐτῆ ἔννοια τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς ἀναφέρεται εἰς τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως³⁰, ἢ ὅποια ἀποβάλλει τοιοῦτοτρόπως πᾶσαν σημασίαν.

Ὡς ἦτο ὅμως φυσικὸν ἢ διατύπωσις αὐτῆ περὶ τοῦ «διπλοῦ προορισμοῦ» προεκάλεσεν ἀναλόγους ἀπορίας. Ἡ σοβαρὰ δυσκολία τῆς ἐρμηνείας τῶν συνεπειῶν αὐτῆς ἀνεφέρετο εἰς τὸ πρόβλημα τῶν καλῶν ἔργων. Ποίαν θέσιν ἔχουν αἱ πράξεις τοῦ «προωρισμένου» ἀνθρώπου εἰς τὴν ζωὴν αὐτοῦ; Ὁ «προορισμός» δὲν ἀποκλείει τὴν ἀναγκαιότητα τούτων; (syllogismus practicus). Μὲ τὸ θέμα τοῦτο ἀκριβῶς ἀσχολεῖται ἡ Ἀιδελβέργειος Κατήχησις. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἀπορίαν αὐτὴν ὑποστηρίζει ὅτι τὰ καλὰ ἔργα, χωρὶς νὰ εἶναι ἔργα τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀποδεικνύουν ἐμπράκτως τὴν ἐνοίκησιν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ἀποτελοῦν τὴν ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἠθικῆς ποιότητος τῶν σεσωσμένων³¹. Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀπολύτου προορισμοῦ κατεδικάσθη ῥητῶς ὑπὸ τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου τῶν ἐτῶν 1545-63, ἀναθεματισίας πάντα ἀρνούμενον τὴν περὶ «συνεργίας» διδασκαλίαν εἰς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας³².

Ἐναντίον ὅμως τῆς προτεσταντικῆς αὐτῆς διδασκαλίας παρουσιάσθησαν ἀντιδράσεις καὶ ἐντὸς τῶν κόλπων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Μεταρρυθμίσεως. Γενικῶς ἡ μεταγενεστέρα τοῦ Λουθήρου λουθηρανικὴ σκέψις ἀπέρριψε τὸν «διπλοῦν προορισμόν» καὶ ἐπανῆλθεν, ὡς ἰσχυρίσθη, εἰς τὴν βιβλικὴν διδασκαλίαν. Τοιοῦτοτρόπως ὅταν μελετᾷ τις τὰς «ὁμολογίας» τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας εὐρίσκει καταφανεῖς, ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο, ἀντιφάσεις ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν μεταγενεστέρας διορθώσεις εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτὴν διδασκαλίαν. Ἡ Concordia καὶ Formula Concordiae, ἐνῶ ἀποτελοῦν τὴν γενικὴν συλλογὴν τῶν «ὁμολογιῶν» τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας, διαφέρουν μετὰξὺ τῶν εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς ἐν λόγῳ διδασκαλίας. Ἡ πρώτη, εἰς τὴν Confessio fidei καὶ τὰς δύο Κατηχήσεις τοῦ Λουθήρου, ἔχει νὰ παρουσιάσῃ στοι-

30. Βλ. H. R. Mackintosh, *Types of Modern Theology*, London 1934, σ. 79-80.

31. Βλ. Heidelberg *Katechismus*, 6 Aufl., Giessen 1962, ἐρώτ. 86. Πρβλ. K. Barth, *Die christliche Lehre nach dem Heidelberger Katechismus*, Zürich 1948, σ. 106.

32. Βλ. Denzinger, 1554. «Si quis dixerit, liberum arbitrium a deo motum et excitatum nihil cooperare assentiendo deo excitanti atque vocanti... anathema sit».

χεῖρα τοῦ «διπλοῦ προορισμοῦ»³³. Τὰ ἐν λόγῳ σημεῖα ὑποστηρίζει καὶ ὁ καθηγητῆς E. Schlink³⁴. Ἡ δευτέρα ἔμως εἶναι κεκηρυγμένη σαφῶς κατὰ τοῦ «διπλοῦ προορισμοῦ». Αὕτη διακρίνει τὴν πρόγνωσιν (praescientia) καὶ τὸν «προορισμὸν» (praedestinatio). Ὁ Θεὸς προορίζει τοὺς ἀνθρώπους μόνον διὰ τὴν σωτηρίαν βάσει τῆς προγνώσεως³⁵. Ἐν προκειμένῳ εἶναι σαφῆς ἡ ἀπόκλισις τῆς Formula Concordiae. ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς Concordia. Ὁ P. Althaus εὕρισκε τὴν ἀπόκλισιν αὐτὴν ὅτι εἶναι ἀπόκλισις ἐκ τοῦ βιβλικοῦ πνεύματος³⁶! Φαίνεται ἔμως, ὡς θὰ ἀποδειχθῇ κατωτέρω, ὅτι συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Ἡ διδασκαλία τῆς Formula Concordiae ἐξήλειψε τὸν αὐστηρὸν χαρακτῆρα τοῦ «διπλοῦ προορισμοῦ», τονίσασα τὴν θετικὴν ἐν Χριστῷ κλήσιν χωρὶς συγχρόνως νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπορρίψεως τῶν ἁμαρτωλῶν διὰ τὴν αἰώνιον ἀπώλειαν.

Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ Ἑλβετοῦ θεολόγου, τῆς Διαλεκτικῆς θεολογίας, K. Barth. Ἡ σχετικὴ πρὸς τὸ θέμα τοῦτο ἀποψις αὐτοῦ συνδέεται ἀμεσώτατα μὲ τὴν περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν. Ἐξετάζει δηλ. τὸ πρόβλημα ἐν ὀργανικῇ συναρτήσει πρὸς τὴν Θεολογίαν καὶ Χριστολογία. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐν λόγῳ διδασκαλία διὰ τοῦ Barth μετετέθη εἰς τὴν περιοχὴν, ἐκ τῆς ὁποίας πρότερον εἶχεν ἐκβληθῆ. Ὁ Barth δηλ. θεωρεῖ ἀδιανόητον τὴν περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλίαν, ἐὰν δὲν ἔχη σχέσιν στενὴν πρὸς τὴν Χριστολογία. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἐν Τριάδι Θεὸς «προώρισε» τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι μόνον ὁ Θεὸς Πατήρ. Τοῦτο ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα, δεδομένου ὅτι ὑπ' ἄλλων ἐπεχειρήθη ἡ διάκρισις μεταξὺ deus absconditus καὶ deus revelatus. Κατὰ τὸν Barth ἔμως ὁ «προορισμὸς» ἔχει στενοτάτην ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἐν Χριστῷ ἔργου, ἥτοι ἐκ τοῦ deus incarnatus. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς πᾶσα διδασκαλία, κατ' αὐτόν, περὶ τῆς κατὰ «προορισμὸν» ἀπωλείας τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ Δυσάγγέλιον³⁷. Ὁ Θεὸς συναυρεῖ διὰ τοῦ ἔργου του τὴν ἄρνησιν καὶ τὴν θέσιν

33. Βλ. παρὰ τῇ συλλογῇ Die Bekenntnisschriften der evangelisch=lutherischen Kirche, 3 Aufl. Göttingen 1956. CA 17 (σελ. 72). «His et electis dabit vitam aeternam et perpetua gaudia, impios aut homines ac diabolos condemnabit ut sine fine crucientur».

34. Βλ. E. Schlink, Theologie der lutherischen Bekenntnisschriften, 3 Aufl., München 1948, σ. 388 κ. ἐξ.

35. Epitome 11 (παρὰ τῇ μνημ. συλλογῇ, σ. 817). «Haec Dei praescientia simul ad bonos et malos pertinet, sed interim non est causa mali». «Praedestinatio vero seu aeterna dei electio tantum ad bonos et delictos filios dei pertinet, et haec est causa ipsorum salutis». Πρβλ. καὶ παρὰ Solida declaratio 14 (σ. 1072). «Non vult Dominus aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti». Βλ. E. Schlink, σ. 390.

36. P. Althaus, Die christliche Wahrheit, 4 Aufl., Güstertloh 1958, σ. 624.

37. K. Barth, Die Kirchliche Dogmatik, σ. 18.

καὶ προβάλλει εἰς τοὺς ἀνθρώπους μόνον τὸ Ναί. Ἡ ἄρσις τῆς ἀρνήσεως διὰ τῆς θέσεως συντελεῖται ἐν Χριστῷ. Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ «ἐκλεγείς» καὶ συγχρόνως ὁ «ἀπορριφθείς». Τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς συναίρέσεως τῶν δύο τούτων διαστάσεων ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς σωτηρίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐν Χριστῷ οὐδεὶς ἀπορρίπτεται, ἀλλὰ πάντες «προορίζονται» διὰ τὴν σωτηρίαν, ἐφ' ὅσον ἡ «ἀπόρριψις» κατηγορήθη διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς «ἐκλογῆς» διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ὁ Ἰ. Χριστὸς «ἐκράτησε» δι' ἑαυτὸν τὴν «ἀπόρριψιν» καὶ ἔδωκε εἰς τοὺς ἄλλους τὴν δυνατότητα τῆς σωτηρίας³⁸. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ «προορισμοῦ» στηρίζεται ἐξ ὀλοκλήρου ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας, τοῦ μυστηρίου τῶν βουλῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ· ἀποτελεῖ δὲ κατὰ τὴν πραγματώσιν τοῦ ἔργου τὴν «συγκεφαλαίωσιν» ἔλου τοῦ Εὐαγγελίου³⁹. Κατὰ τὸν Barth, ἐνῶ ἐπιβάλλεται ὁ σεσβασμὸς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καλβίνου, ἡ περὶ «προορισμοῦ» θεωρία αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποτελῇ τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς Δογματικῆς⁴⁰.

Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ K. Barth προεκάλεσε πολλὴν συζήτησιν. Ὁμολογεῖται ὑφ' ὅλων τῶν δογματικῶν τοῦ Προτεσταντισμοῦ ὅτι ἔχει βαθεῖας βιβλικὰς προϋποθέσεις. Ὑπάρχει ὅμως κάποια δυσχέρεια ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν ὀρισμένων σημείων. Τοιουτοτρόπως δὲν ἐδίστασαν πολλοὶ νὰ διδούν, ὄχι ἀδίκως, ἐν εἶδος «ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων». Ὁ K. Barth ὄχι μόνον εἰς τὴν περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν τῆς Δογματικῆς του, δηλ. τὴν περὶ τοῦ «προορισμοῦ», ἔδειξε τοιαῦτα σημεία, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα τοῦ ἔργου. Ἀπαντῶν π.χ. εἰς τὸν E. Brunner διὰ τὸ ζήτημα τῆς «φυσικῆς Ἀποκαλύψεως», προβάλλει τὴν ἀποψιν ὅτι τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον ἔχει ἀπόλυτον ἰσχὺν καὶ δι' ὅλους, ὡς καὶ δι' ἓν νεογέννητον παιδί, δι' ἓνα διανοητικῶς καθυστερημένον ἄνθρωπον⁴¹. Ὁ Barth ὅμως διεμαρτυρήθη πάντοτε ἐναντίον τῆς ἀτόψεως ὅτι διδάσκει τὴν «ἀποκατάστασιν τῶν πάντων». Παρὰ ταῦτα, λόγῳ πολλῶν ἀδιεξόδων, ἡ ὅλη ἀνάπτυξις τῆς διδασκαλίας του δίδει αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐντύπωσιν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ τελεία κατάργησις καὶ ἄρσις τῆς «ἀπορρίψεως» δὲν ἐξετάζονται ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς στάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ἡ ἀπόλυτος παρουσία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν κρίσις κατὰ τοῦ κόσμου. Ποίαν σχέσιν ἔχει ὅμως ἡ κρίσις αὕτη πρὸς τὴν «ἀπόρριψιν», ἡ ὅποια δὲν ἔχει ἰσχὺν εἰς τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον; Ἐν προκειμένῳ δὲν δίδονται σαφεῖς ὑπ' αὐτοῦ θέσεις. Ἐὰν ἡ ἄρσις τῆς ἰσχύος τῆς «ἀ-

38. K. Barth, σ. 356-57. «Gerade für dich hat nämlich Jesus Christus die göttliche Verwerfung in ihrer eigentlichen schrecklichen Konsequenz auf sich genommen».

39. K. Barth, σ. 24 κ. ἐξ.

40. K. Barth, σ. 37-38.

41. K. Barth, Nein! Eine Antwort an Emil Brunner, München 1934 (Theol. exist. heute, Heft. 14), σ. 25 κ. ἐξ.

πορρίψεως» είναι μία πράξις, ἡ ὁποία ἐρμηνεύει μόνον τὴν «ἐκλογὴν» τῶν σεσωσμένων, τότε ὀδηγοῦμεθα εἰς τὸν «προορισμὸν» διὰ τὴν ἀπώλειαν. Ἡ σύνθεσις δηλ. τῆς ἀρνήσεως καὶ θέσεως δὲν ἔχει νόημα διὰ τοὺς «ἀπορριπτομένους». Ὁ Barth ὅμως τονίζει ἐμφανῶς ὅτι ὁ Θεὸς οὐδένα ἀπορρίπτει. Δὲν μᾶς λέγει ὅμως διατί ὁ ἄνθρωπος ἀρνεῖται τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἀφ' ἐνὸς καὶ ποῖα εἶναι ἡ ἔννοια τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν σύνθεσιν καὶ συναίρεσιν τῆς ἀρνήσεως καὶ τῆς θέσεως ἀφ' ἑτέρου.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν δυσχερειῶν ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀποφθεως αὐτῆς τοῦ K. Barth, πρέπει νὰ τονισθῇ ἰσχυρῶς ὅτι ὁ Barth ἔδωκε διέξοδον εἰς τὸ δύσκολον τοῦτο πρόβλημα τῆς θεολογικῆς σκέψεως ἐν τῇ Δύσει. Τὸ ἀξιοσημείωτον δὲ βῆμα ἐν προκειμένῳ εἶναι τὸ γεγονὸς τῆς ἐπανόδου τῆς θεολογικῆς σκέψεως εἰς τὸ βιβλικὸν καὶ χριστολογικὸν πνεῦμα, βάσει τοῦ ὁποίου ἐπιχειρεῖται νὰ διευκρινηθῇ καὶ ἡ περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλία. Ἡ περὶ Θεοῦ διδασκαλία, νοουμένου τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Τριάδι καὶ τῷ ἔργῳ αὐτῆς, ἀποτελεῖ τὸν κορμὸν καὶ τὸ νεῦρον τῆς ἐν λόγῳ θεωρίας. Δὲν νοεῖται «ἐκλογὴ» σεσωσμένων ἢ καλλίτερον ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ δι' αὐτὴν, χωρὶς ἡ ἐνέργεια αὕτη νὰ νοητῆ ἀδιασπᾶστως ἠνωμένη μὲ τὴν οὐσίαν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ διάστασις τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Χριστοῦ δὲν νοεῖται καὶ δὲν ἴσταται ἀνεξάρτητος ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν «προορισμὸν». Γενικῶς ἡ διδασκαλία περὶ τῆς αἰωνίου μετὰ τοῦ Θεοῦ ζωῆς εἶναι ἔργον ἀφορᾶν εἰς τὰς θείας ιδιότητας καὶ ἐνεργείας διὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας. Συγχρόνως συνδέεται πρὸς τὸ συντελεσθὲν ἀπολυτρωτικὸν ἔργον. Ὁ Barth ἀνεξαρτήτως τῆς ὀρθότητος ἢ μὴ τῆς περὶ Ἀποκαλύψεως αὐτοῦ διδασκαλίας, ἐτόνισεν ἐν σπουδαῖον σημεῖον, τὸ ὁποῖον εἶχε παραγνωρισθῇ. Ἡ διδασκαλία περὶ τῆς Ἀνθρωπολογίας καὶ τῆς αἰωνίου μετὰ τοῦ Θεοῦ ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου θεμελιώνεται ἐπὶ τῆς Θεολογίας, Χριστολογίας καὶ Ἐκκλησιολογίας. Εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνεται λόγος περὶ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀθανασίας αὐτοῦ, χωρὶς πρότερον νὰ γίνεται λόγος περὶ Θεοῦ.

Ἐν συνεχείᾳ θὰ δώσωμεν ὀρισμένους νύξεις, ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο, ἐκ τῆς Θεολογίας τῶν Πατέρων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Γενικῶς ὅμως τοιοῦτον πρόβλημα «προορισμοῦ» ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς δυτικῆς διδασκαλίας δὲν ἀπησχόλησε τὴν Ἀνατολήν. Δὲν ἐπιθυμοῦμεν ἐνταῦθα νὰ ἀναπτύξωμεν τοὺς λόγους. Θὰ δώσωμεν ὅμως γενικὰς πληροφορίας τῆς περὶ αὐτεξουσίου διδασκαλίας. Πρέπει δὲ νὰ λεχθῇ εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὅτι τὸ γενικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλληνικῆς θεολογικῆς σκέψεως υπηρέξεν ὁ τονισμὸς τοῦ παράγοντος «πρόγνωσις» τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ παραλλήλως ἐξηλείφето ἡ ἔννοια τοῦ «προορισμοῦ»⁴². Συμφώνως πρὸς τὴν ὀρολογίαν τῆς Δύσεως οἱ Πατέρες, θὰ ἔλεγέ

42. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, Ἐκδ. ὀρθ. πίστ., P.G. 94, 960B-972A. «Χρῆγινώσκειν ὡς πάντα μὲν προγινώσκει ὁ Θεὸς οὐ πάντα δὲ προορίζει. Προγινώσκει γὰρ τὰ ἐφ' ἡμῖν

τις, δέχονται τὸν «προορισμὸν» post praevisa merita. Κατ' ἀρχήν, οἱ Ἀποστολικοὶ Πατέρες κινοῦνται ἐντὸς τῶν πλαισίων καὶ τῶν ὄρων τῆς Κ. Διαθήκης. Ὁ Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας, Κλήμης ὁ Ῥώμης, Ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἐρμᾶ κάμνουν λόγον περὶ «ἐκλογῆς» καὶ «ἐκλελεγμένων» πρὸ αἰῶνων μὲ τὴν καινοδιαθηκικὴν ἔννοιαν. Εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν δὲν ὑπάρχει συστηματικὴ διδασκαλία περὶ αὐτεξουσίου ἢ «προορισμοῦ». Ὁ Ἰουστίνος ὀμιλεῖ περὶ «προγνώσεως» ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν πράξεων ἐκάστου καὶ περὶ τῆς ἀντιστοίχου πρὸς αὐτὰς ἀμοιβῆς⁴³. Μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὀμιλεῖ καὶ ὁ Τατιανός⁴⁴.

Ὁ Ἰ. ὁ Δαμασκηνὸς κάμνει διάκρισιν μεταξὺ θελήματος «προηγούμενου» καὶ θελήματος «ἐπομένου» τοῦ Θεοῦ. Βάσει τοῦ δευτέρου θελήματος, τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἔχει «ἐξ ἡμετέρας αἰτίας», ἦτοι λόγῳ τῆς στάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐναντι τοῦ Θεοῦ, ὀδηγοῦνται ἐκ τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν εἰς σωτηρίαν οἱ δὲ εἰς ἀπώλειαν⁴⁵. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις πολλοὶ Πατέρες τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὑπεστήριξαν τὴν ἀποψιν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ αὐτεξουσιότης τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται εἰς σχέσιν πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἐξ αὐτῆς δὲ ἐξαρτᾶται ἡ ἀποδοχὴ ἢ ἡ ἀπόρριψις αὐτοῦ⁴⁶. Ἡ κατόρθωσις ὅμως τῆς σωτηρίας εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ. Ἡ σύνθεσις αὐτῆ τῆς διδασκαλίας περὶ αὐτεξουσίου καὶ τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας γίνεται κατὰ ἓνα ἰδιότυπον τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκάστη ἐκ τῶν δύο διαστάσεων προβάλλεται ὡς κατέχουσα κάποιαν ἀνεξαρτησίαν. Ὁ Θεὸς ὄντως ἐνεργεῖ τὰ πάντα διὰ τὴν σωτηρίαν. Οὐδὲν προέρχεται ἐκ

οὐ προορίζει αὐτά. Οὐ γὰρ θέλει τὴν κακίαν γίνεσθαι οὐδὲ βιάζεται τὴν ἀρετὴν». Πρβλ. καὶ Κατὰ Μανιχαίων, P.G. 94, 1577.

43. Ἰουστίνου, Ἀπολ. Α', P.G. 6, 396 B. «Ἀλλὰ προγνώστου τοῦ Θεοῦ ὄντος τῶν μελλόντων ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων παραχθῆσεσθαι καὶ δόγματος ὄντος παρ' αὐτῶν κατ' ἀξίαν τῶν πράξεων ἕκαστον ἀμείψεσθαι μέλλοντα τῶν ἀνθρώπων». Βλ. Ὀριγέ- νους, Πρὸς Ῥωμαίους, P.G. 14, 1122-24.

44. Τατιανοῦ, Κατὰ Ἑλλήνων, P.G. 6, 836A.

45. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, Ἐκδ. ὀρθ. πίστ., P.G. 94, 969A. «Λέγεται οὖν, τὸ μὲν πρῶτον, προηγούμενον θέλημα, καὶ εὐδοκία, ἐξ αὐτοῦ ὄν· τὸ δὲ δεύτερον ἐπόμενον θέλημα, καὶ παραχώρησις, ἐξ ἡμετέρας αἰτίας. Καὶ αὐτῆ διττῆ· ἢ μὲν οἰκονομικῆ καὶ παιδευτικῆ, πρὸς σωτηρίαν, ἢ δὲ ἀπογνωστικῆ πρὸς τελείαν κόλασιν, ὡς εἰρήκαμεν».

46. Κλημ. Ἀλεξανδρ., Στραμ. 6.P.G. 9, 389 A. «Αὐτίκα τῆ τοῦ Θεοῦ βουλήσει μάλιστα ἢ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν προαίρεσις ὑπακούει». Γρηγόριου τοῦ Θεολ., Εἰς Ματθαῖον, P.G. 36, 301A. «Τὸ μὲν γὰρ ἐκ φύσεως ἀγαθὸν ἀδόκιμον· τὸ δὲ ἐκ προαιρέσεως ἐπαινετόν». Ἰω. Χρυσόστομου, Εἰς τὴν πρὸς Φιλιπ., P.G. 62, 240. «Ὡσπερ οὖν λέγων αὐτὰ χαρίσματα οὐκ ἐξωθεῖ ἡμᾶς τοῦ αὐτεξουσίου, ἀλλ' ἀφήσιν ἐν ἡμῖν τὸ αὐτεξούσιον· οὕτως ὅταν λέγη ἐνεργεῖν ἐν ἡμῖν τὸ θέλειν οὐκ ἀφαιρεῖται ἡμᾶς τοῦ αὐτεξουσίου, ἀλλὰ δεικνύσιν ὅτι ἀπὸ τοῦ κατορθοῦν πολλὴν εἰς τὸ θέλειν λαμβάνομεν προθυμίαν». Κυριλ. Ἀλεξ., Εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους P.G. 74, 828B. «Πλὴν ἐν γε τούτοις οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρέποντος λέγων, ὡς κλητοὶ γεγονάσι τινες κατὰ πρόβησιν τὴν τοῦ κεκληκότος καὶ τὴν ἑαυτῶν.» Ἰω. Δαμασκηνοῦ, Ἐκδ. ὀρθ. πίστ., P.G. 94, 1076B. «Πᾶσα γὰρ λογικὴ φύσει πάντως ἐμπέφυκε τὸ αὐτεξούσιον θέλημα».

τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ὁμως πλευρᾶς ἐξαίρεται ἡ ἐλευθέρᾳ προσωπική σχέσηις πρὸς τὸ θέλημα καὶ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Αὕτη δὲ συμβάλλει εἰς τὴν κατὰ ὀργανικὸν τρόπον γένεσιν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δύναται τις νὰ προβάλλῃ ὠρισμένα ἐρωτήματα· ἡ διδασκαλία αὕτη περὶ αὐτεξουσίου ἔχει σχέσιν ὡς στοιχεῖον συστατικὸν καὶ ὀργανικὸν μετὰ τὴν Χριστολογία καὶ Ἐκκλησιολογίαν; Μὲ ἄλλους λόγους, ὑπάρχει ὀργανικὸς δεσμὸς τῆς διδασκαλίας περὶ αὐτεξουσίου, ὡς στοιχείου ἀνθρωπολογικοῦ, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ κοινωνίας τῶν μελῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ δὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ παρὸν θέμα ἀμέσως. Θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρηθῇ μόνον ὅτι ἡ περὶ αὐτεξουσίου διδασκαλία ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν εἶναι συστηματικὴ ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν δημιουργεῖ πολλὰ προβλήματα εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Πατέρων ἀνάπτυξιν τῆς Χριστολογίας καὶ Ἐκκλησιολογίας ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Καὶ τοῦτο διότι αἱ δύο διαστάσεις, ἀπολυτρωτικὸν ἔργον καὶ αὐτεξουσιότης, νοοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον κεχωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων. Ὡς ἂν ἔχη ὁμοίως τὸ πρᾶγμα, οἱ Πατέρες δὲν εἶδον τὸν «προορισμὸν» ἐκτὸς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν των, ἀπὸ τοῦ Εἰρηναίου καὶ ἐξῆς, ὡς λέγει ὁ G. Aulen, συνοψίζεται εἰς τὸ γεγονὸς τῆς νίκης τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ κατὰ τῆς ἁμαρτίας, τοῦ θανάτου καὶ τοῦ Διαβόλου⁴⁷. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν νὰ μὴ ἀνακύψῃ θέμα. Τοῦτο φαίνεται, δὲν κατενόησε ὁ Weber, ἀπορῶν διατι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀνέπτυξε περὶ «προορισμοῦ» διδασκαλίαν, ὡς ἡ Δύσις. Ἡ δυτικὴ σκέψις διεχώρισε «προορισμὸν» καὶ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐν λόγῳ διδασκαλία, ἐνῶ δὲν ἐπηρεάσθη ἐκ τοῦ συνόλου πνεύματος περὶ τοῦ σωτηριώδους ἔργου, ὑπέστη τὴν ἐπιρροὴν ὄλων τῶν γενικῶν πνευματικῶν ρευμάτων τῆς Δύσεως.

(Συνεχίζεται)

47. G. Aulen, *Christus Victor* London 1953, σ. 32 κ. ἐξ. Πρέπει ἐπίσης νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος θεολογικὴ σκέψις προέβαλλε πάντοτε τὴν περὶ «συνεργίας» διδασκαλίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεσκοπεῖτο ὁ τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τοῦ βόλου τοῦ ἀνθρώπου παράγοντος. Περὶ αὐτῶν βλ. Ἰ. Ο. Κιλιγιάνου, «Ἡ περὶ «συνεργίας» ἐν τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου καὶ αἱ περὶ αὐτὴν συζητήσεις τῶν ἑτεροδόξων», Θεσσαλονίκη 1953, σ. 18 κ. ἐξ.